

Wrocław, 31 stycznia 2019

Agnieszka Wandel
Zakład Teorii i Historii Książki
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko

Agnieszka Wandel

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

- Doktor nauk humanistycznych w zakresie bibliologii (07.07.2009)
Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego
Tytuł pracy doktorskiej: *Model funkcjonowania bibliotek publicznych w Polsce i we Francji. Analiza porównawcza*
Promotor: dr hab., prof. UW r. Marta Skalska-Zlat
Recenzenci: prof. dr hab. Anna Migoń, dr hab. Maria Próchnicka
- Magister bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej (09.07.1997)
Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego
Tytuł pracy magisterskiej: *Działalność wydawnicza Instytutu Wydawniczego „Nasza Księgarnia” (profil, edytorstwo, zdobnictwo)*
Promotor: Prof. dr hab. Kazimiera Maleczyńska
- Licencjat w zakresie filologii romańskiej (22.06.1999)
Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu

- Od 1 września 2009 r. – adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego

- Od 1 września 2007 do 31 sierpnia 2009 r. – asystent w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego
- Od 1 września 1999 do 31 sierpnia 2007 – młodszy bibliotekarz w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego

4. Osiągnięcie wynikające art. 16 ust. 2 z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 i 1311 ze zm. w Dz. U. z 2017 r. poz. 1789.)

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej)

b) autor, tytuł publikacji, miejsce wydania, nazwa wydawnictwa, rok wydania, liczba stron, recenzent wydawniczy

Agnieszka Wandel, *Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej)*, Kraków: TAIWPN Universitas, 2019, 352 s., [30] k. tabl., il.

Recenzent: dr hab. Michał Rogoż, prof. UP w Krakowie

c) opis osiągnięcia

Wskazana w punkcie (b) monografia *Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej)* jest wynikiem zainteresowań naukowych, które ukształtowały się w okresie studiów bibliotekoznawczych i do których należy przede wszystkim edytorstwo książki dla dzieci i młodzieży. Pierwszym wyrazem tych zainteresowań była praca magisterska na temat Instytutu Wydawniczego „Nasza Księgarnia”, najważniejszego polskiego wydawnictwa działającego w sektorze publikacji dziecięco-młodzieżowych w okresie PRL, napisana pod kierunkiem prof. Kazimiery Maleczyńskiej. Niniejsza rozprawa powstała w wyniku realizacji projektu badawczego własnego finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (umowa nr 2013/11/D/HS2/04543), a realizowanego przeze mnie w okresie od 6 sierpnia 2014 do 5 sierpnia 2018

Przedmiot i cel pracy

Przedmiotem rozprawy są „książki popularnonaukowe dla dzieci i młodzieży” rozumiane jako odpowiednik francuskich *documentaires pour la jeunesse*, ze względu za zbieżność stosowania tych terminów w praktyce bibliotekarstwa dziecięcego oraz częściowo również

w krytyce literackiej. Pojęcia tego używam zatem na określenie książki należącej do rynku tzw. lektur spontanicznych, której celem jest upowszechnianie wszelkiego rodzaju faktów i/lub rozmaitych umiejętności w sposób dostosowany do etapu rozwojowego młodego czytelnika i która wyróżnia się ściśle zdeterminowaną funkcją poznawczą (informacyjną) w przeciwieństwie do publikacji o dominującej funkcji estetycznej i/lub rozrywkowej (głównie książek literackich i/lub obrazkowych). Książki tego typu określane są współcześnie również mianem „edukacyjnych” (termin ten upowszechnił się w ofercie niektórych wydawnictw w okolicach lat 90. XX wieku).

Publikacje te stanowią ważny segment współczesnego rynku wydawniczego. Przede wszystkim wpisują się one w tradycyjnie pojętą kulturę książki i – choć z reguły są niedoceniane przez krytyków – mogą mieć znaczny wpływ na rozwijanie kompetencji czytelniczych. Poza tym stanowią, obok programów telewizyjnych, filmów dokumentalnych czy muzeów nauki, jeden z filarów szeroko zakrojonej działalności popularyzatorskiej i edukacyjnej, która w dobie rozwoju społeczeństwa opartego na informacji i wiedzy odgrywa coraz znaczącą rolę.

Do podstawowych celów rozprawy należą: (a) pokazanie, w jaki sposób jest definiowana i klasyfikowana współczesna zagraniczna (tu: francuska) oferta popularnonaukowa/edukacyjna dla dzieci i młodzieży; (b) zrekonstruowanie kolejnych etapów w kształtowaniu się tego typu publikacji w sytuacji wolnego rynku; (c) prześledzenie strategii współczesnych wydawców w zakresie budowania i strukturyzacji oferty oraz (d) zaprezentowanie różnorodności wydawanych książek pod kątem ich cech formalnych i treściowych oraz uchwycenie głównych tendencji rozwojowych.

Pomysł na taką pracę wziął się z porównania sytuacji książki popularnonaukowej dla dzieci w Polsce i zagranicą. W naszym kraju rozwój tego typu publikacji nie przebiegał zgodnie ze światowymi trendami ani przed, ani po 1989 roku. W okresie PRL uniemożliwiało go ogólne zacofanie gospodarcze i co za tym idzie zły stan polskiej poligrafii (a projekty tego typu bardziej niż jakiegokolwiek inne wymagają sprawnego zaplecza technicznego), a także brak kontaktów z wydawcami z krajów Europy Zachodniej. Z kolei w pierwszych dekadach po przemianach z 1989 roku rozwój rodzimej książki popularnonaukowej skutecznie hamowało zachłystanie się wydawców publikacjami licencyjnymi, nabywanymi przez obiorców głównie ze względu na ich okazałą oprawę edytorską. W przeciwieństwie do tego, we Francji (podobnie jak w krajach anglosaskich) co najmniej od końca II wojny św. zaobserwować można było rozkwit publikacji popularnonaukowych i edukacyjnych, w wyniku czego francuski rynek książki jest w tym zakresie bardzo różnorodny i stabilny. Ze zjawiskami tymi idzie

w parze rozwój piśmiennictwa na ten temat, a także statystyka oraz krytyka tego typu publikacji. W przeciwieństwie do sytuacji w Polsce publikacje te stanowią oddzielną kategorię w statystykach dotyczących rynku książki gromadzonych i opracowywanych przez Francuski Związek Wydawców (Syndicat national de l'édition); częściej też są przedmiotem badań naukowych, czego najlepszym wyrazem są poświęcone im hasła encyklopedyczne obecne w najważniejszych dziedzinowych wydawnictwach informacyjnych, jak choćby *Dictionnaire du livre de jeunesse* (pod red. I. Nières-Chevrel i J. Perrota, Paryż 2013).

Struktura pracy

Treść rozprawy została podzielona na dwie zasadnicze części. Pierwszą – stanowi syntetyczny obraz rozwoju francuskiej książki poznawczej dla dzieci i młodzieży od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy i w podziale na dwa odróżniające się od siebie okresy historyczne, a mianowicie „prehistorię” książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży – wiek XVIII i XIX oraz okres kształtowania się podwalin i czas rozwoju współczesnej książki tego typu – wiek XX i XXI. Celem tej części jest wskazanie kroków milowych w formowaniu się książki popularnonaukowej, toteż tok narracji wyznacza tu chronologia oraz kolejność wdrażania nowych pomysłów i rozwiązań. W części drugiej proponuję natomiast rekonstrukcję współczesnego obrazu książki popularnonaukowej w układzie problemowym i w odniesieniu do oferty za lata 1983–2012 pięciu francuskich wydawców, reprezentatywnych dla sektora książki dziecięcej i/lub popularnonaukowej. Dokonuję tutaj prezentacji podstawowych strategii wydawniczych w zakresie strukturyzacji oferty oraz szczegółowej analizy gatunkowej, tematycznej i formalnej zebranego materiału. Celem moim jest tu również wskazanie zjawisk o charakterze globalnym, uchwycenie cech dystynktywnych i tendencji rozwojowych współczesnej książki popularnonaukowej i ukazanie ich w kontekście obecnych przemian społeczno-kulturowych i technologicznych. Poza tym w części tej zawarłam informacje na temat krytyki książki dziecięcej i młodzieżowej oraz funkcjonowania francuskiego rynku książki dla dzieci i młodzieży.

Dodatkowymi elementami rozprawy są: słownik ważniejszych nazw własnych i tytułów serii, tablica chronologiczna oraz literatura podmiotu, która zawiera opisy cytowanych utworów wraz z informacją o ich przekładzie na język polski. Orientację w tekście ułatwiają ponadto dwa indeksy: osobowy i tytułów serii (uzupełniony o informacje dotyczące lat ukazania się danego tytułu, wydaniach licencyjnych oraz tłumaczeniach na język polski).

Źródła danych i metodologia

Podstawą rozważań podjętych w zasadniczej, analitycznej części rozprawy była autorska baza danych zawierająca 5382 opisy dokumentów odzwierciedlających repertuar wydawniczy w zakresie książki popularnonaukowej pięciu francuskich wydawców: Hachette Jeunesse (wraz z oddziałem Hachette Jeunesse Disney), Gallimard Jeunesse, Nathan, Bayard i Larousse za lata 1983–2012. Podstawowym źródłem danych był katalog on-line Narodowego Centrum Literatury dla Dzieci i Młodzieży (Centre national de la littérature pour la jeunesse, CNLJ), działającego w ramach struktury Biblioteki Narodowej Francji (Bibliothèque national de France, BnF). Uzupełniająco korzystałam z katalogów innych bibliotek (w tym przede wszystkim Katalogu Centralnego Francuskich Bibliotek Publicznych – Catalogue Collectif de France, katalogu centralnego bibliotek miejskich Paryża – Paris Bibliothèques oraz katalogu centralnego o międzynarodowym zasięgu – WorldCat, który był szczególnie przydatny w ustalaniu informacji o tłumaczeniach poszczególnych tytułów); katalogów wydawniczych zakwalifikowanych do badania wydawców; a także drukowanych bibliografii, publikacji fachowych i poradnikowych oraz serwisów internetowych poświęconych krytyce francuskiej książki dla dzieci, zwłaszcza baz danych: Livrjeun oraz Ricochet (Institut Suisse Jeunesse et Médias). Nieodzownym elementem analizy było wreszcie badanie wybranych dokumentów z autopsji, na co pozwoliły mi trzy pobyty w Paryżu obejmujące udział w największych francuskich targach książki dziecięcej i młodzieżowej pn. Salon du livre et de la presse jeunesse Seine-Saint-Denis w 2014 roku oraz dwie trzytygodniowe kwerendy biblioteczne (w 2015 i 2016 roku). Korzystałam przede wszystkim z czytelni CNLJ oraz bibliotek publicznych, w tym m.in. najstarszej francuskiej biblioteki publicznej dla dzieci L'Heure joyeuse, która oprócz bieżącej produkcji wydawniczej posiada również cenną kolekcję historyczną oraz okazały zasób literatury przedmiotu, a także modelowej biblioteki dla dzieci w Clamart pod Paryżem – La Petite Bibliothèque ronde.

Wśród podstawowych założeń metodologicznych dotyczących kwalifikacji i opracowania materiału jednym z najważniejszych było uwzględnienie w badaniach dokumentów niebudzących żadnych wątpliwości genologicznych, a więc książek stricte popularnonaukowych (m.in. encyklopedii, słowników, atlasów, monografii tematycznych poświęconych różnym zagadnieniom naukowym, a także poradników i przewodników: książek kucharskich, podręczników dla hobbystów i kolekcjonerów itp.) oraz publikacji reprezentujących tzw. gatunki pogranicza (w tym m.in. wydawnictw na styku książki obrazkowej albo beletrystyki). Badanie owego pogranicza było zadaniem trudnym i rodzącym wiele wątpliwości, uznałam je jednak za konieczne, gdyż to właśnie tego typu synkretyczne publikacje najlepiej ilustrują kierunki

rozwoju książki dla dzieci i wyznaczają w tym zakresie nowe standardy. Innym ważnym założeniem metodologicznym była też teza, że tendencje rozwojowe rynku książki wyznaczają przede wszystkim nowe tytuły i serie wydawnicze lub ich gruntownie zmienione reedycje, nie zaś wznowienia czy dodruki. Z tego powodu rejestracją objęłam jedynie pierwsze wydania poszczególnych utworów lub serii oraz ich wydania uaktualnione (uzupełnione o teksty nowych autorów albo ilustracje kolejnych grafików, a także obejmujące modyfikacje w zakresie tytułu dokumentu i/lub serii wydawniczej oraz formatu). Uznałam je bowiem za gruntowne zmiany, które są świadectwem ciągłej ewolucji książki popularnonaukowej i dowodem na kształtowanie się nowej estetyki i/lub odmiennych potrzeb czytelniczych.

Podstawowe wnioski

Przed wszystkim za pomocą wieloaspektowego badania repertuaru francuskich wydawnictw udało mi się potwierdzić założoną w tytule pracy tezę o znacznej metamorfozie książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży, jaka dokonała się w przeciągu kilku ostatnich dekad. Jej najlepszym potwierdzeniem była drobiazgowa rekonstrukcja dziejów wybranych, emblematycznych dla historii francuskiego (a nawet światowego) edytorstwa serii wydawniczych, która ukazała zmieniające się koncepcje edytorskie, będące wynikiem dalekosiężnych strategii wydawniczych (skądinąd nieznanych z historii polskiego edytorstwa dla dzieci i młodzieży). Oprócz tego przeprowadzone badania pomogły uchwycić zmiany w zakresie: dopasowania poszczególnych publikacji i serii wydawniczych do umiejętności czytelniczych różnych grup wiekowych, wykorzystania określonych gatunków piśmiennictwa i promowania określonej problematyki. Wskazałam przy tym na rosnące znaczenie tzw. gatunków pogranicza, z którymi w praktyce związane są największe problemy terminologiczne i klasyfikacyjne, a także znaczący wpływ kultury masowej i rozwoju nowoczesnych technologii na kształt i tematykę książek. Co istotne, w tym przypadku opisane przeze mnie zjawiska mają w większości charakter globalny, a zatem w dużej mierze odnieść je można do sytuacji obserwowanych na polskim rynku wydawniczym.

Retrospektywne spojrzenie na najnowsze dzieje książki popularnonaukowej we Francji pozwoliło mi pokazać strategie dominujące w edytorstwie zachodnioeuropejskim już od lat 70. i 80. XX wieku. Wyrażały i wrażają się one przede wszystkim w inicjowaniu rozlicznych uniwersalnych i specjalnych serii wydawniczych, łączonych nierzadko w rozbudowane kolekcje uporządkowane według określonego klucza (zazwyczaj wieku czytelnika, ewentualnie tematyki). Przełomowym momentem w dziejach francuskiego edytorstwa było w tym zakresie zainicjowanie przez wydawnictwo Gallimard Jeunesse dwóch uniwersalnych kieszonko-

wych serii popularnonaukowych pod nazwą „Découverte Cadet” (1983) oraz „Découverte Benjamin” (1984) wyróżniających się na tle ówczesnej produkcji wydawniczej najwyższym opracowaniem merytorycznym oraz graficznym. Stały się one zaczątkiem sukcesywnie rozbudowywanej kolekcji „Odkryć”; w kolejnych latach zasilili ją następne serie dla kolejnych grup wiekowych – „Les Yeux de la découverte” (w koedycji z brytyjskim wydawnictwem Dorling Kindersley) oraz „Mes premières découvertes”. Ta renomowana kolekcja jest wciąż aktualizowana i po złożonych zabiegach rewitalizacyjnych i restrukturyzacyjnych obejmuje dzisiaj pięć niezależnych serii wydawniczych wraz z licznymi podseriami dla wszystkich grup wiekowych począwszy od niemowlaków, a skończywszy na nastolatkach (nie licząc serii „Découvertes Gallimard” dla starszej młodzieży i dorosłych, która stanowi obecnie oddzielną markę). Dzieje rozrastania się tej i jej podobnych kolekcji są doskonałym przykładem świadomej polityki wydawniczej i konsekwentnego przywiązywania odbiorców do produktów własnej marki. Na ich podstawie prześledzić można ponadto zmieniające się koncepcje edytorskie: począwszy od ewolucji formatu książek popularnonaukowych (od formatów kieszonkowych po albumowe), skończywszy na rozwiązaniach graficznych i typograficznych, w tym przede wszystkim rosnącej roli materiału ilustracyjnego i jego coraz ściślejszego powiązania z tekstem.

Ciągłą ewolucję dziecięcej i młodzieżowej książki popularnonaukowej potwierdziła również analiza formalna i rzeczowa. Do najpoważniejszych odnotowanych przeze mnie w tym zakresie przemian należy przede wszystkim systematyczne obniżanie się wieku odbiorców książki popularnonaukowej, przy jednoczesnym kurczeniu się grupy publikacji dla najstarszych czytelników, tj. nastolatków w wieku od około 11 lat. Przyczyn tych zjawisk upatruję m.in. w dążeniu wydawców do objęcia zasięgiem oferty wszystkich grup wiekowych, co notabene ułatwia rozrastanie się oferty za sprawą wielokrotnego powtarzania podobnej tematyki i schematów kompozycyjnych na wielu poziomach, oraz rosnącej co najmniej od początku lat 90. XX wieku konkurencji nowych technologii i mediów wobec książki i w związku z tym regularnym wyczerpywaniem się potencjału druku jako podstawowego źródła informacji.

Podobne przesuwanie się akcentów zaobserwowałam również w odniesieniu do wykorzystywanych gatunków piśmiennictwa i promowanej tematyki. W pierwszym przypadku podział zebranego materiału na trzy grupy formalne obejmujące: gatunki niebeletrystyczne, formy wykorzystujące literackie i publicystyczne środki wyrazu oraz edukacyjne książki obrazkowe, pozwolił stwierdzić spadek w pierwszej i vice versa wzrost liczby publikowanych książek w dwóch ostatnich z wyróżnionych w ten sposób grup. W kolejnym – rozkład badanego materiału według Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej, obok wykazania oczywistej

w przypadku książki popularnonaukowej dla dzieci powtarzalności prezentowanej problematyki oraz zawężenia tematycznego w niektórych dziedzinach (zwłaszcza przyrody i historii), pozwolił też na zaprezentowanie przesuwania się centrów zainteresowań i stopniowe poszerzanie pola podejmowanych zagadnień, z tych dziedzin, które dotychczas stanowiły fundament klasycznej książki popularnonaukowej (matematyka, przyrodoznawstwo, historia, geografia), w kierunku rzadko dotąd eksponowanych w książce dla dzieci, a mianowicie filozofii i psychologii, nauk społecznych oraz sztuki. Poza tym odchodzenie od klasycznej problematyki i encyklopedycznej wizji nauki zaowocowało intensyfikacją produkcji w zakresie najbardziej atrakcyjnych, tudzież mediatyzowanych tematów (co najpełniej oddaje eksplozja publikacji o dinozaurach, książek kucharskich i poradników modowych), a także coraz śmielszym podejmowaniem zagadnień kontrowersyjnych, wstydliwych i/lub drażliwych (ze szczególnym uwzględnieniem anatomii układów rozrodczego i wydalniczego, najbardziej dramatycznych momentów historii najnowszej oraz aktualnych problemów społecznych).

Końcowych wniosków dostarczyła wreszcie analiza zebranego materiału w kontekście wybranych czynników zewnętrznych determinujących życie nowoczesnego społeczeństwa, w tym przede wszystkim rozwoju kultury popularnej oraz ekspansji nowoczesnych technologii z upowszechnieniem Internetu na czele. Ich najważniejszymi skutkami były, poza zjawiskami wymienionymi powyżej, zauważalne od końca lat 80. XX wieku przejście od linearnych form przekazu w kierunku dynamicznych kompozycji charakteryzujących się wysoką atrakcyjnością wizualną, a od lat 90. zwrot ku formom interaktywnym, ludycznym i/lub humorystycznym (wyrażający się najpełniej w ekspansji edukacyjnych książek zabawek). Należały do nich również: interakcje ze światem programów i seriali telewizyjnych, zmiany w podejściu do twórców książek popularnonaukowych związane przede wszystkim ze współpracą wydawców z autorami i/lub instytucjami najpełniej w danym momencie odzwierciedlającymi autorytet w określonej dziedzinie albo po prostu cieszącymi się ogólnym społecznym zaufaniem, a także próby łączenia z książką wytworów technologii komputerowej, a nawet wprzęgnięcie książek edukacyjnych w system tzw. produktów totalnych.

5. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze i kręgi zainteresowań

Na mój dorobek naukowy (poza ww. monografią) składa się ogółem 37 różnorodnych tekstów opublikowanych w ciągu dziesięciu lat od obrony doktoratu. Zasadniczą część stanowią wśród nich recenzowane artykuły w czasopiśmie naukowych i rozdziały w pracach zbiorowych oraz hasła encyklopedyczne (w sumie 25 pozycji, w tym dwie w języku francuskim). Do mojego dorobku zalicza się ponadto jedna współredagowana monografia wieloau-

torska oraz recenzje (głównie francuskiego piśmiennictwa fachowego), prezentacje i sprawozdania, które traktuję jako istotny element komunikacji naukowej (łącznie 11 pozycji, w tym jedna w języku francuskim). W moich publikacjach poruszałam problematykę: (a) polskiej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży, (b) bibliotekarstwa publicznego w Polsce i na świecie, (c) aranżacji, upowszechniania i opracowania zasobów informacji, a także (d) oceny jakości czasopism naukowych. Pełna lista publikacji znajduje się w załączniku nr 4.

a) Polska książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży

Badania nad francuską książką popularnonaukową dla dzieci i młodzieży w oczywisty sposób wpłynęły na konieczność i chęć zgłębienia analogicznych zagadnień w kontekście polskim. W ten sposób w kręgu moich zainteresowań znalazła się historia i krytyka, typy i rodzaje, a także ukształtowanie edytorskie polskich publikacji popularnonaukowych dla nie-dorosłych. Badania te stały się również swoistym terenem doświadczalnym, dzięki czemu możliwa była gruntowna analiza oraz porównanie polskiej i francuskiej terminologii, jak również testowanie obranej w projekcie metodologii. Ogółem tematykę tę zaprezentowałam w siedmiu publikacjach naukowych (artykułach i rozdziałach w monografiach).

Najwcześniejszym moim tekstem dotyczącym polskiej książki popularnonaukowej był artykuł pt. *Dinosaures et encore plus... Ouvrages documentaires étrangers pour la jeunesse dans le répertoire des éditeurs polonais (sur exemples choisis)* opublikowany w pracy zbiorowej *Vingt-cinq ans après... Traduire dans une Europe en reconfiguration* (pod red. E. Skibińskiej, R. Solovej i K. Gostkowskiej, Paryż 2015). Tekst ten został uprzednio zaprezentowany na konferencji pod hasłem *Vingt-cinq ans après: Traduire dans une Europe en reconfiguration* zorganizowanej przez sieć naukowo-badawczą *La Traduction comme moyen de communication interculturelle*. Jego celem było ukazanie zmian w edytorstwie książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży po 1989 roku, związanych przede wszystkim z wprowadzeniem na polski rynek oferty zagranicznej. Podstawą była analiza repertuaru Instytutu Wydawniczego „Naszej Księgarni” oraz Wydawnictwa Olesiejuk, a więc dwóch najważniejszych wydawców sprzed i po 1989 roku. Szczegółowa analiza zebranego materiału pozwoliła stwierdzić, że wraz z lawinowym napływem zagranicznej oferty, tłumaczonej przede wszystkim z języka angielskiego, rynek polskiej książki popularnonaukowej dla dzieci uległ znacznemu przeobrażeniu i to co najmniej w kilku zakresach: pojawiania się i odwrotnie zanikania pewnych form piśmienniczych lub edytorskich, zainteresowania określoną problematyką, a także formułowania tytułów poszczególnych książek i serii wydawniczych. Pro-

blematyki przekładów książki popularnonaukowej dla dzieci dotyczył również artykuł *Francuska książka popularnonaukowa w repertuarze polskich oficyn wydawniczych przełomu XIX i XX wieku* opublikowany w pracy zbiorowej *Oświatowe i edukacyjne aspekty działalności wydawniczej w XIX i początkach XX wieku* (pod red. I. Michalskiej i G. Michalskiego, Łódź 2016), w którym starałam się pokazać, że francuska książka popularnonaukowa ma w świadomości polskich odbiorców utrwaloną renomę.

Sporo uwagi poświęciłam również krytyce i upowszechnianiu książki popularnonaukowej. Pierwszym artykułem z tego zakresu był referat *Le documentaire pour la jeunesse en Pologne avant et après 1989: terminologie et critique* wygłoszony na międzynarodowej konferencji pod nazwą *La Revue des livres pour enfants a 50 ans: regards sur la critique de la littérature pour la jeunesse* i opublikowany następnie w czasopiśmie „*Strenae: recherches sur les livres et objets culturels de l'enfance*” (2017 n° 12). W tekście tym nacisk położyłam na okresowe zainteresowanie książkami edukacyjnymi oraz odmienne postrzeganie ich roli przez badaczy oraz krytyków w okresie PRL i po 1989 roku. Zmienioną i uzupełnioną o nowe treści wersję tego artykułu pt. *Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w oczach krytyków – rekonesans badawczy* opublikowałam następnie w języku polskim w czasopiśmie „*Roczniki Biblioteczne*” (2016 tom 60). W tym tekście starałam się wyeksponować problemy klasyfikacyjne związane z gatunkiem książki popularnonaukowej dla dzieci oraz polską terminologię w tym zakresie; dokonałam w nim również przeglądu opinii krytycznych na temat tego typu publikacji od XIX wieku po czasy współczesne.

Ostatni wątek w badaniach z tego zakresu stanowi analiza poszczególnych typów książek edukacyjnych. Uwagę skupiłam przede wszystkim na encyklopediach, które są jednym z najwcześniejszych gatunków piśmiennictwa popularnonaukowego, gdyż ich korzenie sięgają XVIII wieku, a więc początkowego etapu kształtowania się książki dla dzieci i młodzieży w ogóle. Problematyki tej dotyczył artykuł *Zarys dziejów encyklopedii dla dzieci i młodzieży w Polsce do 1989 roku* opublikowany w piśmie „*Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum*” (2017 nr 1). Współczesnym publikacjom tego typu poświęciłam natomiast rozdział pt. *Współczesne encyklopedie dla dzieci i młodzieży: analiza księgoznawcza (1990-2015)*, który ukazał się w tomie *Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia* (pod red. nauk. M. Antczak, Warszawa 2017), będącym pokłosiem konferencji pod hasłem *Kultura czytelnicza młodego pokolenia*. Celem tego artykułu była wielostronna analiza współczesnego rynku publikacji encyklopedycznych zasadzająca się na określeniu: ich stanu liczbowego (w tym stosunku publikacji rodzimych do tłumaczonych), tematyki (stosunku encyklopedii uniwersalnych do specjalnych) i przeznaczenia czytelniczego (ze wskazaniem grup wiekowych).

Istotnym elementem była w tym przypadku również analiza układu, struktury oraz sposobu opracowania edytorskiego i typograficznego wybranych dzieł. W wyniku tych badań udało się zaprezentować ogromne zróżnicowanie współczesnych wydawnictw encyklopedycznych dla dzieci, związane z odchodzeniem w edytorstwie tego typu publikacji od ich klasycznego pierwowzoru, oraz rosnące problemy z ich klasyfikacją w bibliotekach i księgarniach.

Do tego zestawienia warto dodać, że pomimo zakończenia projektu badawczego, tematyka książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży wciąż pozostaje dla mnie źródłem inspiracji, czego dowodem jest opracowanie wraz z Natalią Paprocką (Instytut Filologii Romańskiej UW) referatu poświęconego książkom z edukacji seksualnej (*La vulgarisation du savoir sur la sexualité dans les livres de jeunesse en Pologne: traductions et controverses*). Został on wygłoszony na 23 konferencji organizowanej pod hasłem Traduire la littérature grand public et la vulgarisation przez ww. sieć La Traduction comme moyen de communication interculturelle (4-5 kwietnia 2019, Miluza, Francja).

b) Bibliotekarstwo publiczne w Polsce i na świecie

Zainteresowanie bibliotekarstwem publicznym wynikało bezpośrednio z mojej pracy doktorskiej *Model funkcjonowania bibliotek publicznych w Polsce i we Francji. Analiza porównawcza*, napisanej pod kierunkiem dr hab., prof. UW Marty Skalskiej-Zlat. Rezultatem podjętych w tej rozprawie badań były trzy artykuły problemowe oraz sześć artykułów hasłowych. Do tego zestawienia można również dodać trzy opracowania dotyczące programów nauczania przedmiotów bibliotekarskich związane z moim udziałem w ogólnopolskim projekcie Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych, realizowanym w latach 2009-2011 przez Polskie Towarzystwo Bibliologiczne i Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Dwa opracowane przeze mnie programy, dla przedmiotów: biblioteki publiczne w procesach integracji społecznej oraz partnerstwo w bibliotekarstwie publicznym, zostały wyróżnione i ukazały się drukiem w tomie *Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych* (pod red. E. Chuchro, M. Ochmańskiego i M. Zająca, Warszawa 2011).

Celem artykułów, które są odzwierciedleniem problematyki podjętej w pracy doktorskiej jest ukazanie polskiemu czytelnikowi realiów funkcjonowania i rozwiązań stosowanych we współczesnym francuskim bibliotekarstwie publicznym. Obejmują one takie zagadnienia, jak: integracyjna i społeczna rola biblioteki publicznej postrzeganej jako miejsce spotkań oraz dialogu międzykulturowego i międzypokoleniowego (*Misja francuskich bibliotek publicznych*

– realizacja funkcji socjalizacyjnej, [w:] *Książka, biblioteka, informacja : między podziałami a wspólnotą III*, pod red. J. Dzieniakowskiej i M. Olczak-Kardas. Kielce 2012); formy współpracy bibliotek różnych typów (*Biblioteki publiczno-universyteckie we Francji*, „Zarządzanie Biblioteką” 2014 nr 1) i wreszcie realizacja podstawowych procesów bibliotecznych, w tym przede wszystkim budowanie spójnej, choć zaspokajającej różne potrzeby i gusta kolekcji oraz jej upowszechnianie za pomocą zróżnicowanych – tradycyjnych oraz z informatyzowanych środków (*Francuskie biblioteki publiczne między tradycją a nowoczesnością: gromadzenie i upowszechnianie zbiorów*, „Roczniki Biblioteczne”, 2011 tom 55).

Wiedza nabyta w trakcie pisania pracy doktorskiej zaowocowała także opracowaniem sześciu artykułów hasłowych z zakresu bibliotekarstwa opublikowanych w *Encyklopedii książki* (t. 1-2, pod red. M. Skalskiej-Zlat i A. Żbikowskiej-Migoń, Wrocław 2017). Należą do nich (w kolejności alfabetycznej): *Biblioteka. Procesy biblioteczne* (część dotycząca ewidencji zbiorów); *Biblioteki publiczne*; *Bibliothèque nationale de France (BnF)*; *Czytelnia*; *Wolontariat w bibliotekach* oraz *Wystawy biblioteczne*. W tym zestawieniu najbardziej rozbudowane jest hasło poświęcone bibliotekom publicznym. Zawiera ono syntetycznie przedstawione dzieje tych placówek, omówienie struktury sieci bibliotek publicznych w Polsce i krajowych aktów prawnych normujących ich funkcjonowanie, a także wydzielony paragraf pt. *Funkcje i zadania w społeczeństwie informacyjnym*, w których przedstawiłam różnorodne formy działalności bibliotek na świecie w kontekście *Wytycznych [dla bibliotek publicznych] IFLA/UNESCO*.

c) Aranżacja, upowszechnianie i opracowanie zasobów informacji

Kolejne, odrębne pole moich zainteresowań związane jest przede wszystkim z realizowanymi zajęciami z informacji naukowej oraz opracowania formalnego dokumentów. Do tej grupy publikacji zaliczam jeden artykuł naukowy, redakcję monografii wieloautorskiej (*Metody i narzędzia badań piśmiennictwa cyfrowego i jego użytkowników*, więcej zob. pkt 6) oraz cztery przekrojowe hasła encyklopedyczne (*Katalog*; *Katalogowanie*; *OCLC, Online Computer Library Center* oraz *OPAC, Online Public Access Catalog*) opublikowane w cytowanej powyżej *Encyklopedii książki*.

Upowszechnianie zasobów jest podstawowym zadaniem każdej biblioteki, a – jak wiadomo – współcześnie wiąże się to nie tylko z udostępnianiem zbiorów na miejscu, ale także z informowaniem o posiadanych zasobach i ich umieszczaniem na stronach WWW. Na równi z samą dostępnością określonych zasobów w sieci, równie istotna jest ich atrakcyjna prezentacja i odpowiednia organizacja, w przypadku dzieci i młodzieży dodatkowo dostosowana do

ich kompetencji i wymagań. Myśl ta, choć dzisiaj brzmi jak truizm, kilka czy kilkanaście lat temu nie była wcale taka oczywista, gdyż polskie biblioteki przyswajały światowe trendy w tym zakresie z pewnym opóźnieniem. Z tej konstatacji, a także z inspiracji prekursorskimi działaniami w tej dziedzinie francuskich bibliotek zrodził się artykuł *Wystawy wirtualne – nowa forma popularyzacji książki i bibliotek (na przykładzie stron www bibliotek francuskich)* opublikowany w tomie *Oblicza kultury książki: prace i studia z bibliologii i informacji naukowej* (został pominięty w zestawieniu w załączniku 4, ponieważ powstał w 2005 r., jeszcze przed doktoratem). Wątek ten był kontynuowany w moich późniejszych publikacjach, a zwłaszcza w artykule *Aranżacja zasobów cyfrowych dla dzieci i młodzieży na stronach WWW bibliotek francuskich*, który ukazał się w tomie konferencyjnym *Nauka o informacji w okresie zmian* (pod red. B. Sosińskiej-Kalaty i E. Chuchro, Warszawa 2013). Informacje na ten temat znalazły się także we wspomnianym we wcześniejszym punkcie haśle encyklopedycznym *Wystawy biblioteczne*.

d) Ocena jakości czasopism naukowych

Ostatnim kręgiem moich zainteresowań jest parametryczna ocena czasopism naukowych. Problematyką tą zainteresowałam się z dwóch powodów, ze względu na to, że w latach 2010-2016 byłam w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa osobą odpowiedzialną za opracowanie ankiety jednostki dla Ośrodka Przetwarzania Informacji, po wtóre zaś w związku z objęciem przeze mnie w dn. 1 stycznia 2012 r. funkcji sekretarza czasopisma naukowego „Roczniki Biblioteczne”. Kondycji i jakości polskich czasopism bibliologicznych poświęciłam artykuł: *Nowe polskie czasopisma bibliologiczne i bibliotekoznawcze w świetle aktualnych ministerialnych wytycznych oceny i punktacji czasopism naukowych* opublikowany na łamach „Roczników Bibliotecznych” w 2012 roku.

6. Prace redakcyjne

Jak już wspomniałam, do mojego dorobku należy redakcja (wspólnie z Małgorzatą Góralską) monografii zbiorowej *Metody i narzędzia badań piśmiennictwa cyfrowego i jego użytkowników* (Wrocław 2016). Książka ta była pokłosiem konferencji pod tym samym tytułem zorganizowanej w dn. 3-5 grudnia 2014 r. przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UW. Zawiera ona 14 artykułów w podziale na trzy części: Cyfrowy wymiar bibliologii i informatologii, Zasoby elektroniczne – procesy i perspektywy, Użytkowanie i użytkownicy piśmiennictwa cyfrowego.

Oprócz tego w latach 2012-2016 byłam sekretarzem redakcji czasopisma „Roczniki Biblioteczne”, natomiast od roku 2017 pełnię funkcję zastępcy redaktora naczelnego. Do moich

podstawowych zadań należy systematyczna ocena i wstępna selekcja artykułów przedkładanych do publikacji, redakcja merytoryczna zakwalifikowanych tekstów, a także tworzenie i aktualizacja strony internetowej czasopisma.

7. Popularyzacja wyników badań i działalność popularyzatorska

Wyniki badań własnych staram się upowszechniać poprzez udział w krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, uczestnictwo w programie Erasmus+, dzięki czemu możliwe jest propagowanie wiedzy na zagranicznych uczelniach, a także współpracę ze środowiskiem bibliotekarskim i udział w lokalnych projektach, dyskusjach i wykładach otwartych. Odrębnym polem mojej działalności popularyzatorskiej jest krytyka książki dla dzieci i młodzieży realizowana w ramach współpracy z portalem Mądre książki.

Ogółem wzięłam aktywny udział w siedmiu konferencjach naukowych. Najważniejszym moim osiągnięciem było w tym zakresie uczestnictwo w międzynarodowej konferencji naukowej *La Revue des livres pour enfants a 50 ans: regards sur la critique de la littérature pour la jeunesse* (5-6 listopada 2015, Paryż, Francja) zorganizowanej przez Bibliotekę Narodową Francji (oddział Centre national de la littérature pour la jeunesse) oraz Uniwersytet Sorbonne-Paris-Cité. Na konferencji tej wygłosiłam referat *Les documentaires dans la critique de la littérature pour la jeunesse: des faits et des opinions*, który następnie został opublikowany w czasopiśmie „Strenae” (zob. też pkt 5a). Sprawozdanie z tej konferencji umieściłam w czasopiśmie „Guliwer” (2015 nr 4).

Oprócz tego wzięłam czynny udział w czterech konferencjach międzynarodowych i dwóch krajowych (szczegółowy wykaz zob. wykaz załącznik nr 4). Wszystkie wygłoszone referaty ogłosiłam drukiem w postaci recenzowanych artykułów w czasopismach i/lub pracach zbiorowych (zob. też pkt 5). Do konferencji, które wywarły największy wpływ na moje dalsze badania i zaowocowały nawiązaniem trwałych kontaktów z badaczami zainteresowanymi pokrewną problematyką zaliczam przede wszystkim: IV Międzynarodową konferencję naukową *Kultura czytelnicza młodego pokolenia* (Łódź, Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego i Muzeum Miasta Łodzi, 20-21 października 2016; referat: *Współczesne encyklopedie dla dzieci i młodzieży – analiza księgoznawcza (1990-2015)*); Międzynarodową konferencję naukową pn. *Vingt-cinq ans après: Traduire dans une Europe en reconfiguration*. (Wrocław, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Filologii Romańskiej, 23-25 października 2014. Referat: *Udział obcej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży w ofercie polskich wydawców przed i po 1989 roku (na wybranych przykładach)* oraz Międzynarodową konferencję *Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian* (War-

szawa, Uniwersytet Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, 4-5 kwietnia 2011; referat: *Aranżacja zasobów cyfrowych dla dzieci i młodzieży na stronach WWW bibliotek francuskich*).

Trzykrotnie uczestniczyłam w programie LLP-Erasmus Programme Individual Teaching Programme for Teaching Staff Mobility. Przebywałam na uczelniach francuskich: dwukrotnie na Uniwersytecie Montpellier III, w Institut des technosciences de l'information et de la communication (w 2010 i 2013 r.) oraz w 2017 r. na Uniwersytecie w Poitiers, na wydziale Lettres et Langues. Podczas pobytu na ww. uczelniach zrealizowałam trzy cykle wykładowe: „Les Bibliothèques publiques en Pologne et en France: analyse comparative” (Biblioteki publiczne w Polsce i we Francji: analiza porównawcza), „Les Bibliothèques numériques polonaises: leur rôle et organisation” (Rola i organizacja polskich bibliotek cyfrowych) oraz „Le marché du livre pour la jeunesse en Pologne avant et après 1989” (Rynek książki dla dzieci i młodzieży w Polsce przed i po 1989 roku).

W zakresie współpracy ze środowiskiem lokalnym: w czasie obchodów 65-lecia powstania Miejskiej Biblioteki Publicznej w Wodzisławiu Śląskim na zaproszenie organizatorów wygłosiłam wykład *Nastoletni czytelnicy i użytkownicy bibliotek w Polsce i we Francji w świetle badań* (14 kwietnia 2014); na zaproszenie organizatorów Wrocławskiego Dnia Bibliotekarza wzięłam udział w roli eksperta w dyskusji na temat „Przyszłość zawodu bibliotekarza” (12 maja 2012); w ramach programu szkoleń „Biblioteka w systemie informacyjnym miasta i gminy” organizowanych przez Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy – Bibliotekę Główną Województwa Mazowieckiego i Akademię Humanistyczną im. Aleksandra Gieysztorra w Pułtuskach wygłosiłam cykl wykładów pn. „Biblioteki współczesne na świecie” (12-13 grudnia 2010).

Wreszcie, jako współpracownik portalu Mądre książki organizowanego pod egidą Uniwersytetu Jagiellońskiego recenzowałam 18 książek popularnonaukowych dla dzieci i młodzieży. Część z nich ukazała się w formie adnotowanego zestawienia bibliograficznego pn. *Skąd się biorą dzieci? czyli Subiektywny wybór książek z edukacji seksualnej dla dzieci od 0 do 14 lat*). Wszystkie recenzje dostępne są pod adresem: <http://madreksiazki.org/>.

8. Dydaktyka i działalność organizacyjna

Działalność dydaktyczną prowadzę od 2003 roku przede wszystkim w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa na kierunkach Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa oraz Publikowanie cyfrowe i sieciowe. Prowadzę zajęcia konwersatoryjne, laboratoryjne i wykłady na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych oraz podyplomowych. Najczęściej

realizowałam przedmioty z zakresu bibliotekarstwa i informacji naukowej (przede wszystkim opracowanie formalne dokumentów, opracowanie dokumentów elektronicznych, typologia dokumentów, formy pracy bibliotek publicznych, techniki komunikacyjne w bibliotece, a także informacja naukowa – specjalny kurs dla studentów filologii romańskiej) oraz edytorstwa praktycznego (tworzenie aparatu pomocniczego publikacji i zaawansowane funkcje programów użytkowych – edytory tekstu). W pracy dydaktycznej wykorzystuję również moje zainteresowania naukowe, z którymi związane są takie przedmioty, jak wykład książka dla dzieci i młodzieży oraz konwersatoria rynek publikacji dla dzieci i młodzieży oraz książka dla dzieci i młodzieży w praktyce bibliotecznej. Problematykę tę podejmuję ponadto w ramach seminariów licencjackich (r. akad. 2016/2017, ośmiu wypromowanych studentów) i magisterskich (r. akad. 2018/2019, czternaście osób uczęszczających na seminarium). Cennym doświadczeniem w zakresie dydaktyki akademickiej był dla mnie również trzykrotny udział w programie Erasmus+ (więcej zob. pkt 7).

Za główne osiągnięcia na polu organizacyjnym uważam pełnienie przeze mnie funkcji sekretarza konferencji Metody i narzędzia badań piśmiennictwa cyfrowego i jego użytkowników (Wrocław 3-5 grudnia 2014) oraz opracowywanie danych dotyczących działalności naukowej w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UWr dla Kroniki życia naukowego publikowanej rokrocznie w pierwszym numerze danego rocznika „Przeglądu Bibliotecznego” (w latach 2011-2017). Oprócz tego w latach 2010-2016 brałam udział w parametrycznej ocenie jednostki (wprowadzałam dane do systemu POL-on), w r. akad. 2012/2013 byłam sekretarzem Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej, a w latach 2013-2014 protokołowałam obrony doktorskie (ogółem sporządziłam dwa protokoły).

Agnieszka Wandel